

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: Филозофски факултет

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени урађене докторске дисертације

І ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно вијеће Филозофског факултета, Универзитета у Бањој Луци на сједници одржаној дана 10.03.2021. године, донијело је Одлуку број: 07/3.440-1/21 којом се именује Комисија за оцјену урађене докторске дисертације кандидата мр Марка Попадића, у сљедећем саставу:

1. Проф. др Тања Станковић-Јанковић, редовни професор за ужу научну област Методика васпитно-образовног рада Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, предсједник;
2. Доц. др Мирослав Дрљача, доцент за ужу научну област Методика разредне наставе Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, члан;
3. Доц. др Кристинка Селаковић, доцент за ужу научну област Методика наставе ликовне културе Педагошког факултета у Ужицу Универзитета у Крагујевцу, члан.

- 1) Навести датум и орган који је именовао комисију;
- 2) Навести састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, научно-наставног звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање и назива универзитета/факултета/института на којем је члан комисије запослен.

ІІ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

- 1) Марко (Раде) Попадић
- 2) 11.2.1987. године, Сарајево, БиХ
- 3) Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет, Педагогија, магистар педагошких наука и Универзитет у Сарајеву, Академија ликовних умјтности, Ликовна умјетност, магистар ликовне умјетности
- 4) Филозофски факултет, *Повезаност школског успјеха и перцепције лијепог код ученика у настави ликовне културе*; Методика васпитно-образовног рада, 2016; Академија ликовних умјетности, *Енформел и имагинарни пејзаж*, Ликовна умјетност, 2012.
- 5) Методика васпитно-образовног рада, Ликовна умјетност
- 6) Кандидат је започео израду докторске тезе 2017. године по претходном (старом) систему планирања и израде докторске тезе, и није похађао докторске студије. Запослен је на Академији ликовних умјетности у Требињу у звању вишег асистента.

Радови кандидата:

- Попадић, М. (2013). Интуиција и експресија. *Психологија и уметност*. Међународни тематски зборник. Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 153–162.
- Попадић, М. (2014). Аутоматизам, биоморфизам и митско у апстрактном експресионизму. *Радови*, бр.16, (1/2), 857–867. Пале: Филозофски факултет.
- Попадић, М. (2016). Вредновање и уочавање лијепог код ученика у настави ликовне културе. *Радови*, бр. 18, 305–322. Пале: Филозофски факултет.
- Попадић, М. (2017). Перцепција лијепог код ученика у настави ликовне културе. *Наша школа*, бр. 1-2, 37–54. Бања Лука: Друштво педагога Републике Српске.
- Попадић, М. (2019). Подстицање појединих аспеката креативности ученика у настави ликовне културе. У С. Маринковић (ур.), *Наука, настава, учење – проблеми и перспективе*, Зборник радова Педагошког факултета у Ужицу (539–554).
- Popadić, M. i Ristić, S. (2020). Uticaj verbalnih, auditivnih i vizuelnih podsticaja na likovnu percepciju i recepciju učenika osnovne škole. *Biomedicinska istraživanja*, 11 (2), 151–158.

- 1) Име, име једног родитеља, презиме;
- 2) Датум рођења, општина, држава;
- 3) Назив универзитета и факултета и назив студијског програма академских студија II циклуса, односно послједипломских магистарских студија и стечено стручно/научно звање;
- 4) Факултет, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране магистарског рада;
- 5) Научна област из које је стечено научно звање магистра наука/академско звање мастера;
- 6) Година уписа на докторске студије и назив студијског програма.

III УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Наставно-научно Вијеће Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци на сједници одржаној 10.07.2018. године (Одлука број 07/3.1260-1/18), оцијенило је подобним кандидата и тему докторске дисертације *Утицај вербалних, аудитивних и визуелних подстицаја на когнитивна и естетска постигнућа у настави ликовне културе*. Такође, Сенат Универзитета у Бањој Луци донио је 27.09.2018. године Одлуку (број 02/04-3.2536-88/18) о усвајању Извјештаја Комисије за оцјену подобности теме, кандидата и ментора за израду докторске дисертације.

Докторска дисертација је написана на 191 страни, ћирилицом, фонт 12, проред 1,5. Садржи 10 табела, 5 графикана, 35 слика. Кориштено је 167 референтних библиографских јединица цитиране литературе. Структуру докторске дисертације чини 9 поглавља: 1. Увод, 2. Теоријски оквир истраживања, 3. Методологија истраживања, 4. Резултати истраживања, 5. Дискусија, 6. Закључак и приједлози, 7. Литература, 8. Прилози.

Структуру дисертације чине сљедећа поглавља:

УВОД.....	8
ТЕОРИЈСКИ ОКВИР	
ИСТРАЖИВАЊА.....	11
Циљ и задаци естетског васпитања.....	11
Теоријске концепције од значаја за развој наставе ликовне културе.....	17

Постигнућа ученика у настави ликовне културе.....	22
Когнитивна и естетска постигнућа у настави ликовне културе.....	26
Однос знања, креативности и школског успјеха.....	30
Условљеност ликовног израза когнитивним и креативним способностима.....	33
Повезаност когнитивног развоја и развоја ликовног изражавања код дјеце.....	39
Развој способности интелектуалног и естетског разумијевања умјетничких дјела.....	53
Подстицање развоја апрецијативних способности.....	57
Емоције ученика у настави ликовне културе.....	60
Настава ликовне културе и развој ученика.....	62
Савремени приступи реализације ликовног васпитања.....	65
Подстицање дјечјег ликовног изражавања.....	73
Ликовно дјело као подстицај за ликовно стваралаштво у настави.....	75
Музика у настави ликовне културе.....	79
Наставне методе у функцији подстицања ликовног стваралаштва.....	81
Осврт на претходна тангентна истраживања.....	92
МЕТОДОЛОГИЈА	
ИСТРАЖИВАЊА	99
Проблем истраживања.....	99
Предмет истраживања.....	99
Циљ истраживања.....	99
Хипотезе истраживања: главна и помоћне хипотезе.....	99
Варијабле истраживања.....	100
Метод истраживања.....	101
Инструменти.....	104
Узорак истраживања.....	107
Статистичка обрада података.....	108
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	109
Дескриптивни показатељи за карактеристике испитаника.....	109
Когнитивна и естетска постигнућа ученика у иницијалном мјерењу.....	110
Утицај визуелних, аудитивних и вербалних фактора на развијање когнитивних и естетских постигнућа ученика у финалном мјерењу.....	112
Утицај визуелних, аудитивних и вербалних фактора на ниво когнитивних и естетских постигнућа у финалном мјерењу мјерен тестом ЛВ2.....	118
Утицај визуелних, аудитивних и вербалних фактора на когнитивна и естетска постигнућа, укупно, у финалном мјерењу.....	121
Развој појединих фактора когнитивних и естетских постигнућа: разлике између дјечака и дјевојчица у финалном мјерењу.....	128
Разлике између дјечака и дјевојчица у погледу појединачних фактора креативности као аспеката когнитивних и естетских постигнућа у финалном мјерењу.....	129
Разлике између дјечака и дјевојчица у погледу обликовног развоја као естетском аспекту постигнућа у финалном мјерењу.....	130
ДИСКУСИЈА	132
ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОЗИ	143
ЛИТЕРАТУРА	146
БИОГРАФИЈА	153
ПРИЛОЗИ	154
Прилог 1.....	154
Прилог 2.....	180
Прилог 3.....	186

- 2) Вријеме и орган који је прихватио тему докторске дисертације
- 3) Садржај докторске дисертације са страничењем;
- 4) Истаћи основне податке о докторској дисертацији: обим, број табела, слика, шема, графикана, број цитиране литературе и навести поглавља.

IV УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

У Теоријском оквиру истраживања, кандидат је студиозно и критички пручио досадашња истраживања у области подстицања ученика у настави ликовне културе. С теоријског аспекта, значај пручаваног и истраживаног проблема огледа се у доприносу теоријским расправама о проблематици наставе ликовне културе уопште, а посебно подстицања когнитивних и естетских постигнућа у тој области. Сродна истраживања указала су на значај подстицања когнитивних и естетских аспеката личности ученика. Развојем когнитивних способности, остварују се могућности за развој естетских, без којих би било немогуће осмислити и створити умјетничко дјело. Когнитивна и естетска постигнућа у настави ликовне културе односе се на способности, знања, вјештине и навике које ученици стичу и развијају кроз процесе уочавања, доживљавања, стварања и вредновања ликовног дјела. Естетска постигнућа су уско повезана са когнитивним, међусобно се прожимају и развијају. Могу се посматрати кроз остваривање задатака интелектуалног и естетског васпитања и образовања у оквиру наставе ликовне културе. Сложеност естетског развоја огледа се у томе што се он не формира само кроз стицање знања из теорије ликовне форме или кроз посматрање ликовних дјела већ подразумева интеграцију когнитивних, афективних и перцептивних способности у једну хармонизовану цјелину (Lowenfeld, 1957). Такође, визуелне стратегије мишљења могу се развијати подстицањем ученика у смислу разговора о умјетности, годишњим посјеђивањем умјетничких галерија и обучавањем о умјетности (Housen, 2001).

Овим истраживањем настојало се допринијети расвјетљавању проблема који су дио методике ликовног васпитања и образовања, у циљу осмишљавања стратегија које би утицале на развој когнитивних и естетских постигнућа ученика у настави ликовне културе.

Значај овог истраживања огледа се у потреби за промјеном постојећих приступа у настави ликовне културе и значају подстицања когнитивних и естетских постигнућа. На основу теоријских упоришта и претходних истраживања јавила се потреба да се унесу одређене промјене у сам процес наставе ликовне културе у шестом разреду основне школе. Осмишљен је програм којим се настојало испитати да ли одређени подстицаји дјечјег ликовног израза доприносе развоју когнитивних и естетских постигнућа. Вербални, аудитивни и визуелни подстицаји осмишљени су тако да буду у служби активирања више чула ученика, што би омогућило стварање цјеловитијих доживљаја одређене ликовне проблематике. Од оваквог приступа настави очекивала се већа ангажованост ученика, која би резултирала постизањем већег успјеха и мотивације за рад, те да ће емоционални аспект подршке бити значајан подстицај у развоју когнитивних и естетских постигнућа ученика. Сазнања до којих се дошло у овом истраживању корисна су за методичку теорију и праксу у настави ликовне културе.

Проблем истраживања

Проблем истраживања односи се на то у којој мјери се у нашем образовном контексту, интервенцијом осмишљеног експерименталног програма у настави ликовне културе, могу подстицати когнитивна и естетска постигнућа ученика.

Предмет истраживања

Предмет истраживања односи се на испитивање ефеката експерименталног програма (вербалних, аудитивних и визуелних подстицаја) на когнитивна и естетска постигнућа ученика шестог разреда у настави ликовне културе.

Циљ истраживања

Циљ истраживања је да се експериментално испита утицај вербалних, аудитивних и визуелних подстицаја на когнитивна и естетска постигнућа ученика у настави ликовне културе. Ријеч је о експерименталном програму који је примијењен у шестим разредима основне школе на подручју града Требиња. Програм је трајао једно полугодиште.

Хипотезе истраживања: главна и помоћне

На основу циља истраживања, дефинисана је *главна хипотеза*; да ће увођење експерименталног програма у настави ликовне културе утицати на когнитивна и естетска постигнућа ученика операционализована постигнућем на тестовима који мјере ликовно-креативно-обликовне способности које су уско везане управо за естетска и когнитивна постигнућа.

На основу главне изведене су сљедеће *помоћне хипотезе*:

- Очекује се да неће постојати разлика између контролне и експерименталне групе у погледу когнитивних и естетских постигнућа у иницијалном мјерењу.

Постављена је нулта хипотеза због уједначавања контролне и експерименталне групе и претпоставке о непостојању статистички значајних разлика у когнитивним и естетским постигнућима ученика прије увођена експерименталног фактора. Когнитивна и естетска постигнућа мјерена су постигнућима на тестовима фактора опште ликовне креативности, ликовне апрецијације (перцепције и рецепције) те ликовно-креативно-обликовног развоја.

- Испитаници експерименталне групе показаће већи степен когнитивних постигнућа након примјене експерименталног програма.

Хипотеза је постављена на основу налаза претходних истраживања (Selaković, 2015, 2017; Duh i sar. 2012; Стојановић Стошић, 2017; Стојановић Стошић, Стојадиновић, 2016).

- Испитаници експерименталне групе показаће већи степен естетских постигнућа након примјене експерименталног програма.

Хипотеза је постављена на основу налаза претходних истраживања (Barnes, 1993, Selaković, 2015, 2017).

- Очекују се значајне разлике између дјечака и дјевојчица у погледу когнитивних и естетских постигнућа у настави ликовне културе.

Хипотеза је постављена на основу претходних истраживања (Duh i Büdefeld, 2018) у којима су испитане разлике између дјечака и дјевојчица у другом разреду основне школе у односу на чиниоце ликовног развоја.

Кандидат је адекватно поставио и анализирао хипотезе. Посебно треба истаћи да се критички односио према добијаним налазима, те их интерпретирао повезујући их са тангентним истраживањима. Комисија је сагласна да актуелност проблематике докторске тезе постаје све већа и у научном и у практичном смислу.

Издвојена су нека истраживања на која се кандидат позива у докторској дисертацији.

Магјаж Дух и Андреја Будефелд (Duh i Büdefeld, 2018) испитали су разлике

између дјечака и дјевојчица у другом разреду основне школе у односу на чиниоце ликовног развоја и добили да те разлике не постоје, иако су примјетили да дјевојчице и дјечаци користе различите когнитивне стратегије које су изазване тестовима креативности.

Предраг Заревски, Крунослав Матеша и Крунослав Матеша (Zarevski, Matešić i Matešić, 2010) наводе да постоји тренд смањења разлика између дјечака и дјевојчица у погледу когнитивне процјене умјетничких дјела.

Торшилова и Бојакова, у свом истраживању, настојале су да утврде динамику развоја ликовне апрецијације дјеце модерног доба, узраста од 4 до 9 година, и утврдиле су да дјеца млађа од пет година имају естетски сензибилитет који им омогућује да бирају умјетничка дјела „сложене“ и нејасне љепоте на емоционалном, не на рационалном нивоу. У периоду од осам и девет година ниво дјечје ликовне апрецијације опада због асимилације културних норми масовне умјетности (Torshilova & Boyakova, 2018).

Јернеја Херцог, Ника Лоперд и Матјаж Дух радили су истраживање о ликовној креативности међу ученицима петих разреда основне школе. Резултати су показали да постоје статистички значајне разлике у степену развоја ликовне уметности у односу на пол, при чему су се дјевојчице показале као успјешније од дјечака. Анализа линеарних асоцијација показала је неке везе између фактора који подстичу ликовну креативност и између оних који то омогућавају. У зависности од пронађене корелације, закључили су да дјевојчице и дјечаци долазе до рјешавања умјетничких проблема на нешто друкчији начин (Herzog, Lopert i Duh, 2017).

Екатарина Бојакова и Елена Торшилова истраживале су могућност дијагностичке процјене музичког и естетског развоја дјеце узраста од 4 до 10 година, спроводећи процедуру у вртићима и основним школама. Као битан налаз се показало да дјечји цјелокупан природни развој укључује и развој музичких и естетских способности. Кад је у питању музичко-естетска перцепција, показало се да постоје два типа: да је развој одређен релацијом физичког и културног развоја, а други тип се односи на развој који подразумева систем у оквиру ког инструктор има значајну улогу. Резултати студије указују на међусобни утицај визуелних, моторичких, музичких способности одрастања дјеце у контексту њихове перцепције различитих умјетности (Boyakova & Torshilova, 2017).

У истраживању Милене Стојановић Стошић (2017) праћен је развој креативних способности. Након увођења експерименталног програма резултати су показали да се подстицајима у настави ликовне културе може утицати на развијање креативног мишљења. Ученици експерименталне групе показали су статистички значајне разлике у висини свих показатеља креативности након завршеног експерименталног програма, у односу на контролну групу. На основу истраживања дошло се до закључка да је за развој и његовање креативних способности кроз наставу ликовне културе важно посматрање умјетничких дјела, слушање музике, те тактилни подстицаји (Стојановић Стошић, 2017).

Вечански (2017) сматра да је проблем традиционалног концепта наставе умјетности у томе што је усмјерен на емоционално самоизражавање и развој. Ово недовољно афирмише когнитивне процесе, с посебним освртом на синтетички принцип.

Матјаж Дух, Јернеја Херцог и Андреја Швејц пратили су могућност подстицања ликовне апрецијације ученика од 14 до 15 година, поступком постепеног откривања умјетничког дјела у оквиру ког су кориштене двије различите методе назване повећање оштрине и фрагментирана слика. Фокус истраживања био је у проналаску одговарајућег поступка у зависности од врсте умјетничког дјела. Поступци су примијењени у двије групе: у једној су приказиване слике са реалистичним, а у другој са апстрактним мотивима. Показало се да је поступак

погодности да се примјењује у групи гдје су приказане слике са реалистичним мотивима и у тој групи дјеца су била више мотивисана и надахнута, активно су разговарала и посљедично подизала ниво апрецијације (Duh, Herzog & Švec, 2016).

Експерименталним истраживањем у настави ликовне културе, Кристинка Селаковић испитала је улогу активног посматрања умјетничког дјела. Резултати истраживања су показали да *Развојни програм*, који је ауторка осмислила, који подразумијева активно посматрање умјетничког дјела у настави ликовне културе, као и примјену посебно осмишљених стратегија, метода и поступака, битно утиче на развој ликовних способности. У експерименталној групи остварени су значајни резултати у мјерењима фактора креативности, фактора ликовно-обликовног развоја и ликовно-апорецијативних способности (Selaković, 2015).

Шабман и сарадници, истражујући о развојним аспектима ликовне апорецијације, добили су резултате који су у складу са прелазом од афективног према све више когнитивном знању заснованом на естетском осјећају. На основу дјечјих коментара дошло се до закључка да разрађивање, односно усавршавање знања игра битну улогу. Са годинама, изгледа да се шири опсег онога што се може сматрати умјетношћу и естетски угодним, укључујући апстрактну и двосмислену модерну умјетност. Ова студија поново подвлачи важност емоционалне обраде као основе, што се често претпоставља, али сада се емпиријски приказује да су емоције најјачи предиктор ликовне апорецијације (Schabmann et al. 2015).

Матјаж Дух и Анита Корошец Бовен (Duh & Korošec Bowen, 2014) пратили су развој умјетничких способности ученика основних школа у Словенији, узраста десет и једанаест година и добили резултат да је степен способности апорецијације умјетности просјечан, с тим што су дјевојчице показале већу развијеност способности за умјетности од дјечака. Ово истраживање је показало и да су перцептивне способности ученика више развијене од рецептивних.

Тања Станковић-Јанковић (2013) је у истраживању добила да је најснажнији предиктор позитивних емоција ученика вредновање важности која се придаје часовима ликовне културе, док су варијабле ликовна култура у свакодневним ситуацијама, учење уз цртање и ликовна култура у основи социјалне промоције искључене као предиктори позитивних емоција. Ниже вредновање ликовне културе у свакодневним ситуацијама и однос наставника према ученицима повећава интензитет негативних емоција. Учење уз цртање представља позитиван предиктор негативних емоција (Станковић-Јанковић, 2013).

Матјаж Дух, Бранка Чагран и Мирослав Хузјак у свом истраживању добили су да ученици петог разреда имају јаче развијене перцептивне од рецептивних способности, те да су апорецијативне способности на просјечном нивоу, на основу чега су закључили да наставници недовољно пажње посвећују развоју апорецијативних способности ученика и стављају нагласак на продубљено опажање умјетничких дјела у уводном дијелу часа (Duh, Čagran i Huzjak, 2012). Они су дошли до резултата да постоје статистички значајне разлике у перцептивним и рецептивним способностима међу ученицима с обзиром на државу и пол. Закључили су да на развој апорецијације утиче развијање осјетљивости за ликовни језик, естетско доживљавање у процесу изражавања, развијање ликовног обликовања, добијање техничких искустава, рад на разним материјалима. Према овим ауторима подстицање ликовно-апорецијативних способности ученика поред мотивације утиче и на препознавање елемената ликовног задатка, визуализацију, што на крају доводи до могућности реализације више креативних рјешења. Они сматрају да продубљена перцепција умјетничког дјела доводи до квалитетеније рецепције тог дјела, при чему се поред емоционалних и спонтаних аспеката, постепено укључују и свјесни и рационални аспекти што је дио учења и вјежбе.

Матјаж Дух и Томаж Жупанчић (Duh i Župančič, 2011) испитивали су методу

естетског трансфера као новине у савременој педагогији и дидактици. Метод естетског преноса разматра све основне премисе методике ликовног васпитања и обухвата специфичну артикулацију активности везаних за вријеме и садржај, наставних метода и техника, мотивацијских техника и метода вредновања. Акцент методе естетског преноса стављен је на поступке преношења естетских порука садржаних у умјетничком дјелу на примаоца, водећи тако ученике од умјетничког дјела до новог умјетничког искуства. Ученици у контакту са умјетношћу обогаћују умјетнички и естетски развој те самим тим успостављају позитиван однос према умјетности, што може бити и подстицај на властито умјетничко изражавање.

Према Жани П. Бојовић (2008) у оквиру дидактичких истраживања дошло се до сазнања да сви наставни предмети, а не само настава ликовне културе значајно доприносе естетским и когнитивним постигнућима из естетског васпитања. У више земаља (САД, Њемачка, Француска, Шведска) постепено се напушта теорија и пракса васпитања и образовања усмјерена само на лијепо и у први план се ставља развој критичко-визуелних способности, визуелног памћења и мишљења и визуелно-дискриминативне перцепције која укључује анализу, интерпретацију и евалуацију.

Проучавајући релевантне изворе и анализирајући реализована истраживања, кандидат је показао фокусираност и научно-методолошку зрелост када је у питању израда докторске дисертације.

ЛИТЕРАТУРА

- Barnes, R. (1993). *Art, Design and Topic Work 8–13*. London and New York: Routledge.
- Berce-Golob, H. (1993). *Likovna vzgoja. Načini dela pri likovni vzgoji*. Ljubljana: DZS.
- Бјекић, Д. и Златић, Л. (2002). Снага музике у преобраћању живота детета – приказ књиге „Права музика за ваше дете“ (Review of book). *Зборник радова Учитељског факултета у Ужицу*, 4, 353–357. Учитељски факултет у Ужицу, Универзитет у Крагујевцу.
- Bodroža, B., Maksić, S. i Pavlović, J. (2013). Ispoljavanje i podsticanje kreativnosti u osnovnoj školi iz perspektive nastavnika. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 45 (3), 108–130.
- Boyakova, E. & Torshilova, E. (2017). Research of Aesthetic Development of Preschool and Primary School Children. *Espacios* 38 (56), 8–18.
- Бојовић, Ж. (2008). Естетско васпитање у нашим учбеницима педагогије. *Зборник радова Учитељског факултета у Ужицу*, 10 (69–76). Учитељски факултет у Ужицу, Универзитет у Крагујевцу.
- Brouillette, L. (2010). How the Arts Help Children to Create Healthy Social Scripts: Exploring the Perceptions of Elementary Teachers. *Art Education Policy Review*, Vol. 111, No. 1, 16–24.
- Вечански, В, Васиљевић Благојевић, М. и Маринковић, Т. (2017). Развојни потенцијал ликовних активности. *Настава и васпитање LXVI* (2), 367–380.
- Војводић, М. (2015). Утицај ликовног педагога на развој мотивације ученика у ликовном изражавању. У Б. Шкорц (ур.), *Уметност и теорија*, 1 (1), 50–57. Београд: Зборник факултета ликовних уметности.
- Golobič, Š. (2019). Kulturna vzgoja na področju glasbene umetnosti osrednjih slovenskih glasbenih institucijah. *Glasbenopedagoški zbornik*, 31, 145–160.
- Дрљача, М. (2017). *Конструктивистичка парадигма у методици ликовног васпитања*. Докторска дисертација. Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Академија умјетности.
- Duh, M. i Büdefeld, A. (2018). Razlike između spolova u linearnoj povezanosti čimbenika likovnoga razvoja učenika i učenica u drugom razredu osnovne škole. *Nova prisustnost*, 16 (2), 351–367.
- Duh, M. (2016). Art Appreciation for Developing Communication Skills among Preschool Children. *Center for Educational Policy Studies Journal* 6 (1), 70-94.
- Duh, M., Herzog, J & Švec, A. (2016). The Practical aspects of developing art appreciation. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences* 9 (3), 84–108.
- Duh, M. & Pavlić, A. (2015). Gallery-Pedagogical Activities and Fine Arts in the first three years of primary school. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences*, 8 (2), 25–47.
- Duh, M & Korošec Bowen, A. (2014). The Development of Art Appreciation Abilities of Pupils in Primary School. *The New Educational Review*, 35 (2), 42–55.
- Duh, M., Čađran, B. i Huzjak, M. (2012). Quality and Quantity of Teaching Art Appreciation, The Effect of School Systems on Students Art Appreciation. Kvalitet i kvantitet učenja likovne aprecijacije, Utjecaj školskih sustava na učeničku likovnu aprecijaciju. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 14 (3), 625–655.

- Duh, M. i Zupančič, T. (2011). Metoda estetskog transfera opis specifične likovno-didaktičke metode, *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13 (1), 42–75.
- Duh, M., Herzog, J. i Batič, J. (2008). Konstruktivistička paradigma kao motivacijska i obrazovna problematika u nastavi likovne kulture. U M. Cindrić, V. Domović i M. Matijević (Eds), *Pedagogy and Knowledge Society* (pp. 109–116). 2nd International Conference održan 13 – 15. novembra 2008. Zadar: Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu.
- Duh, M. (2004). *Vrednotenje kot didaktični problem pri likovni vzgoj*, Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta Maribor.
- Edens, K. & Potter, E. (2001). Promoting Conceptual Understanding Through Pictorial Representation. *Studies in Art education*, 42 (3), 214–233.
- Eisner, W. E. (1965). Curriculum Ideas in a Time of Crisis. *Art Education*, 18(7), 7–12.
- Eisner, W. E. (1972). The Promise of Teacher Education. *Art Education*, 25(3), 10–14.
- Eisner, E. W. (2002a). *The Arts and the Creation of Mind*. New Heaven & London: Yale University.
- Eisner, E. W. (2002b). What Can Education Learn from the Arts about the Practice of Education? *The Encyclopedia of Informal Education*. Retrieved April 20, 2016 from the World Wide Web.
- Zarevski, P., Matešić, K. i Matešić, K. ml. (2010). Kognitivne spolne razlike: jučer, danas, sutra. Zagreb: *Društvena istraživanja*, 4 – 5 (108–109), 797–819.
- Jacobsen, T. (2006). Bridging the Arts and Sciences: A Framework for the Psychology of Aesthetics. *Leonardo*, 39 (2), 155–162.
- Karlavariš, B., Kraguljac, M. (1981). *Razvijanje kreativnosti putem likovnog vaspitanja u osnovnoj školi*. Beograd: Prosveta.
- Karlavariš, B., Čamo-Lorbek, E., Primović, K. i Maluckov, P. (1975). *Praćenje likovnog razvitka istih učenika*. Novi Sad: Centar za likovno vaspitanje dece i omladine Vojvodine.
- Kvaščev, R. (1980). *Podsticanje i sputavanje stvaralačkog ponašanja ličnosti*. Sarajevo: Zavod za udžbenike.
- Kozulin, A. (1998). *Psychological Tools: A Sociocultural Approach to Education*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kosić, O. M. (2014). Estetične vishovanna tvorčoi molodi: Istorichni aspekt. *Visnik naciionalnoi adakemii kerivnih kadrov kulturni i mistetstv*, 4, 139–144.
- Kraguljac, M. i Karlavariš, B. (1970). *Estetsko procenjivanje u osnovnoj školi*. Beograd: Umetnička akademija.
- Krulj, R., Kačapor, S i Kulić, R. (2003). *Pedagogija*. Treće dopunjeno izdanje. Beograd: Svet knjige.
- Kuščević, D., Dobrota, S. i Burazer, M. (2010). Stavovi učenika četvrtih razreda osnovne škole o likovnoj kulturi i ocjenjivanju u nastavnom predmetu likovna kultura. *Godišnjak Titius*, 3(3), 215–227.
- Kuščević, D. (2015). Likovno-umjetničko djela u nastavi likovne kulture. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, 6/7, 43–54.
- Lowenfeld, V. (1957). *Creative and mental growth*. (3rd ed.). New York: Macmillian Company.
- Максид, С. и Ђуришић-Бојановић, М. (2004). Креативност, знање и школски успјех. *Институт за педагошка истраживања Београд*, 85–105.
- Максид, С. (2006). *Подстицање креативности у школи*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Максид, С. & Павловић, Ј. (2011). Educational researchers' personal explicit theories on creativity and its development: A qualitative study. *High Ability Studies*, 22 (2), 219–231.
- Марковић, С. (2013). Уметничко, онтолошко и естетско као дидактичко у васпитању. *Годишњак Учитељског факултета у Врању*, (4), 423–433.
- Marković S. i Marković D. (1994). Razlike u estetskim preferencijama kod dece tri uzrasta. *Psihologija*, 27 (3-4), 283–294.
- Martindale, C. (1990). *Clockwork Muse. Predictability of artistic change*. New York: Basic Books.
- Matijević, M., Drljača, M. i Topolovčanin, T. (2016). Učenička procjena vlastitih aktivnosti u nastavi likovne kulture. *Učenje i nastava, Klett društvo za razvoj obrazovanja*, (1), 129–150.
- Meumann, R. A. (1994). A report from the 23rd international conference on alternative education. *Phi Delta Kappan*, 75 (7), 547–549.
- Ognjenović, P. (1985). U prilog teoriji dinamičke kompetencije ili o smislu umetnosti (II). *Psihologija* 1-2, 65–78.
- Ognjenović, P. (1994). Psihologija umetnosti – istraživanja u nas. *Psihološka istraživanja* 6, 53–55.
- Павловић, М. (2013). Ликовно дело као дидактички медиј у настави ликовне културе. *Иновације у настави*, 26 (3), 94–103.
- Павловић, М. (2016). *Ликовно дјело као средство и предмет поучавања: различити приступи и стратегије*. Београд: Учитељски факултет, Универзитет у Београду.
- Пантелић, М. (2014). Значај мотивације у настави ликовне културе. *Научно-стручни часопис Сварог* 9, 266–272.
- Parsons, M. (1987). *How we understand art: A cognitive developmental account of aesthetic*. New York:

- Cambridge University Press, Cambridge.
- Payne, M. (1990). Teaching art appreciation in the nursery school – its relevance for 3 and 4 year olds. *Early Child Development and Care*, 61(1), 93–106. Преузето 21. 6. 2020 са <http://dx.doi.org/10.1080/0300443900610112>
- Pejić, B. i Miličević, N. (2011). Uloga likovnih elemenata u proceni slika ljudskih figura. 59. *naučno-stručni skup Sabor psihologa Srbije*, Sokobanja. Knjiga rezimea radova.
- Попадић, М. (2016). *Повезаност школског успеха и перцепције лијепог код ученика у настави ликовне културе*. Необјављен магистарски рад. Пале: Филозофски факултет Пале.
- Попадић, М. (2017). Перцепција лијепог код ученика у настави ликовне културе. *Наша школа*, бр. 1-2, 37–54. Бања Лука: Друштво педагога Републике Српске.
- Radonjić, A. i Marković, S. (2004). Subjektivni doživljaj slika koje pripadaju različitim slikarskim pravcima XX vijeka. *Psihologija*, 37 (4). 549–569.
- Richter, M. (2015). Metoda metafore u nastavi likovne kulture. *Acta Iadertina*, 12 (2), 115–125.
- Schabmann, A., Gerger, G., Schmidt, B., Wögerer, E., Osipov, I. & Leder, H. (2015). Where Does It Come From? Developmental Aspects of Art Appreciation. *International Journal of Behavioral Development*, 40, 313–323.
- Selaković, K (2011). Kurikulum likovnog obrazovanja koji podstiče doživljavanje umetničkog dela, *Зборник радова* (13),14, 221–234. Ужице: Учитељски факултет.
- Selaković, K. (2012). Образовна улога уметничких музеја. *Zbornik radova*, 15 (14). Ужице: Учитељски факултет, 243–254.
- Selaković, K. (2015). *Umjetničko djelo u funkciji podsticanja razvoja likovnih sposobnosti kod učenika mlađeg školskog uzrasta* (neobjavljena doktorska disertacija). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
- Селаковић, К. и Ивановић, М. (2016). Полуобликовани, отпадни и рециклирани. *Зборник радова Учитељског факултета*, 19 (18), 207–222.
- Selaković, K. (2017). Developing and Fostering Creativity Through the Works of Art by Young Pupils, *Revija za elementarno izobraževanje (The Journal of Elementary Education)*, 10 (2), Vol. 10, br. 2-3. Maribor: Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru in Univerza na Primorskem Pedagoška fakulteta, 261–275.
- Станковић-Јанковић, Т.(2013). Вредновање ликовне културе и осјећања ученика. *Наша школа*, 2, 5–26.
- Станковић-Јанковић, Т. и Гојковић, В. (2015). Емоције ученика у настави ликовне културе. *Наша школа*, бр. 1, 5–15.
- Станковић-Јанковић, Т. и Зиројевић, Т. (2015). Улога учитеља у примјени егземплара ликовне умјетности и подстицању креативности ученика. У Д. Бранковић и С. Душанић (ур.), *Зборник радова са научног скупа* (Бања Лука, 24. и 25. новембар 2014. године), *Критичко мишљење – фактор развоја науке и друштва* (309–327). Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет.
- Стојановић Стошић, М. и Стојадиновић, А. (2016). Инструментална композиција као подстицај на ликовни израз. *Годишњак Педагошког факултета у Врању*, 7, 375–381.
- Стојановић Стошић, М. (2017). Развијање креативних способности деце кроз наставу ликовне културе применом тактилних, визуелних и аудитивних подстицаја. *Годишњак Педагошког факултета у Врању*. 8 (2), 311–324.
- Torshilova, E. & Boyakova, E. (2018). Diagnosing Art Appreciation of Children between the Ages of Four and Nine Years. *International Journal of Engineering & Technology*, 7 (4.38), 564–568.
- Feldhusen, J. & Eng Goh, B. (1995). Assessing and Accessing Creativity: An Integrative Review of Theory, Research, and Development. *Creativity Research Journal*, 8 (3), 231–247.
- Feldhusen, J. (2002). Creativity: the knowledge base and children, *High Ability Studies*, 13 (2), 179–184.
- Филиповић, С. (2009). Значај когнитивних и креативних фактора у ликовном развоју деце. *Иновације у настави*, XXII (3), 62 – 72.
- Филиповић, С. (2011). *Методика ликовног васпитања и образовања*. Београд: Универзитет уметности, издавачка кућа Клетт.
- Филиповић, С. (2016). Креативност и ментални развој предшколске деце према теоријама Виктора Ловенфелда. У Л. Маринковић (ур.), *Зборник радова за интердисциплинарног научно-стручног скупа Свакодневни живот детета*, 267 – 279.
- Филиповић, С. (2017). *Методичка пракса ликовног педагога*. Београд: ауторско издање
- Филиповић, С., Јањевић Поповић, В. (2017). Утицај иницијалног образовања на стручне компетенције наставника-умјетника и наставника-неумјетника у настави ликовне културе. *Култура* 158, 213–239.
- Herzog, J., Lopert, N. i Duh, M. (2017). Examining the level of correlations between the factors of artistic creativity in pupils of Slovenian primary schools. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences* 10 (3), 21–36.

- Housen, C. A. (2001-2002). Aesthetic Thought, Critical Thinking and Transfer. *Arts and Learning Research Journal*, Vol. 18, No. 1, pp. 99–131.
- Consoli, G. (2012). A Cognitive Theory of the Aesthetic Experience. *Contemporary Aesthetics*, 10.
- Consoli, G. (2015). Early art and the evolution of grounded emotions. *Aisthesis. Pratiche, linguaggi e saperi dell'estetico*, 8 (1), 147–156.
- Corte, E. D. (2000). Marrying theory building and the improvement of school practice: A permanent challenge for instructional psychology. *Learning and instruction*, 10 (3), 249–266.
- Cohen, J. W. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cupchik, G. C., Vartanian, O., Crawley, A. & Mikulis, D. J. (2009). Contributions of cognitive control and perceptual facilitation to aesthetic experience. *Brain and Cognition* 70, 84–91.
- Шефер, Ј., Радишић, Ј. и Јошић, С. (2012). Истраживачки рад и решавање проблема као подстицај стваралаштва, иницијативе и сарадње у настави. У: Ј. Шефер, Ј. Радишић (ур.), *Стваралаштво, иницијатива и сарадња импликације за образовну праксу II део*, (243–266). Београд: Институт за педагошка истраживања.

Ова докторска теза настала је на основу проучавања релевантне литературе, али и емпиријске анализе. Реализован је квази-експеримент са паралелним групама. Теоријски значај овог рада огледа се у упоришним теоријама и критичком осврту на одређене сегменте анализираних релевантних литература. Практични значај су, у првом реду, иновативни модели наставе који чине експериментални програм, а затим добијени налази и њихов апликативни аспект.

Овим истраживањем настојало се унаприједити постојећи приступ у методици ликовног васпитања и образовања, осмишљавањем стратегија које би утицале на развој когнитивних и естетских постигнућа ученика у настави ликовне културе. На резултатима овог експерименталног истраживања може се темељити проширивање и побољшање стручно-методичких компетенција наставника у оквиру њиховог стручног усавршавања као и измјена досадашњег приступа у настави ликовне културе.

Научно утемељен и практично провјерен, овај рад отвара бројна питања и даје нове смјернице за васпитно-образовну праксу. Поред тога, критичким освртом на проучавану литературу кандидат је дао својеврсну анализу и синтезу значајних теорија и истраживања проблема којим се бавио. Прагматична ефикасност и научна утемељеност овог рада је неупитна, а последице примјене експерименталног програма су и статистички значајне, чиме је допринос ове докторске дисертације у научно-теоријском и апликативном смислу значајан.

- 1) Укратко истаћи разлог због којих су истраживања предузета и представити проблем, предмет, циљеве и хипотезе;
- 2) На основу прегледа литературе сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан (водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету);
- 3) Навести допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања;
- 4) Навести очекиване научне и прагматичне доприносе дисертације.

V МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

У складу са предметом истраживања у овом експерименталном истраживању примијењене су адекватне истраживачке методе: метода теоријске анализе и синтезе и експериментална метода – квази-експеримент са паралелним групама. Сажето су приказане и образложене кориштене научно-истраживачке методе.

Анализом и селекцијом постојећих теоријских сазнања и налаза релевантних истраживања конципиране су основе за предмет овог истраживања. Такође, ове

анализе служиле су за припрему теоријског оквира рада, заснивање методологије истраживања, анализу и интерпретацију, те уопштавање налаза експерименталног истраживања.

У сврху истраживања кориштене су већ формиране групе ученика, јер су контролну и експерименталну групу чинили ученици по два одјељења шестог разреда. Урађено је иницијално тестирање у оквиру ког су ученици и контролне (К) и експерименталне (Е) групе радили тест за испитивање когнитивних и естетских постигнућа, а све у циљу утврђивања постојећег нивоа тих способности ученика обје групе. Након завршеног иницијалног тестирања, приступило се реализацији програма *Вербални, аудитивни и визуелни подстицаји* (у експерименталној групи) који је трајао једно полугодиште.

Вербални подстицаји односили су се на вербалне асоцијације, које се користе у уводном, главном и завшном дијелу часа. Као вербални подстицаји у настави ликовне културе примјењене су технике и средства подстицања у оквиру вербално-текстуалних метода. Од техника комуницирања кориштене су технике комуницирања: зуј-групе, бура-мозга, обрни-окрени техника. Док су као средства подстицања кориштена: питања ученицима, емоционална подршка, хумор као емоционални стимуланс, сугестија, похвала. У уводном дијелу часа ученицима је дато да створе представу ликовних феномена по узору на предмете, објекте у учионичком простору, природи, умјетничком дјелу итд. Циљ овог дијела часа био је усмјерен на покретање позитивних емоција, и усмјеравање дјеце да та рјешења претворе у ликовни израз. У главном дијелу часа циљ је био да се подстиче оригиналност дјечјег ликовног израза. И у овом дијелу часа су се реализовали вербални подстицаји према слабије мотивисаним ученицима с циљем буђења визуелизације, стварања имагинарне слике могућег ликовног рјешења. У завршном дијелу часа подстицала се вербална активност ученика. Ученици су анализирали своје радове и давали коментар на радове својих колега. На тај начин се утицало на развој вербалних способности, али и на когнитивне способности, анализу, синтезу, закључивање, елаборацију. *Визуелни подстицаји* односили су се на посматрање умјетничких дјела у уводном дијелу часа која су компатибилна са наставном јединицом. Методом показивања, ученицима су објашњавани ликовни проблеми одређене наставне јединице на приказаним егземпларним умјетничким дјелима. Ученицима су приказиване репродукције умјетничких дјела у зависности од наставне јединице, па су на примјер на тему пејзаж, ученицима приказиване репродукције пејзажа Ван Гога (Van Gogh), Саврасова (Alexei Savrasov) и Петра Лубарде. Примјерима је објашњен појам ритма у сликарству и појам композиције. *Аудитивни подстицаји* односили су се на стимулисање ликовног израза путем одабране музике. Изабрана музика обухватила је класичну музику, инструменталну, духовну музику. У оквиру експерименталног програма и примјера који је наведен за визуелни подстицај, те исте наставне јединице (пејзаж), ученицима је у току самосталног рада пуштена музика у циљу стварања доживљаја ритма у пејзажу.

Примијењене методе истраживања су адекватне и савремене. Кандидат се држао плана истраживања који је дат приликом пријаве тезе, те испитивани параметри дају довољно елемената за поуздану анализу.

Инструменти

У иницијалном и финалном испитивању примјењена су два инструмента:

- 1) Тест ЛВ1 користио се за мјерење ликовно-креативних способности и ликовно-аперијативних способности. Тест ЛВ1 састављен је из два дијела гдје први дио (питања од 1 до 6) прати ликовно-креативни развој дјетета и конципиран је тако да испитаници доцртавају или самостално цртају и рјешавају одређени задатак који одговара постављеним захтјевима. Други дио

теста, АП тест (питања од 7 до 14), прати ликовно-апредијативни развој испитаника и осмишљен је тако да испитаник бира тачан одговор између више понуђених (Kraguljac i Karlavaris, 1970; Berce-Golob, 1993; Duh, 2004; Duh i Zupančič, 2011; Duh, Čagrani Huzjak, 2012; Duh i Korošec-Bowen, 2014; Selaković, 2015);

- 2) Тест опште ликовне креативности и специфичности ликовно-креативног развоја – четири цртежа ЛВ2 састојао се од четири различита ликовна задатка, који дају свеукупан поглед на ликовни развој дјетета, а поред тога омогућује и праћење појединачних фактора ликовно-креативног развоја, а који се односе на когнитивна и естетска постигнућа ученика (Kraguljac i Karlavaris, 1981; Berce-Golob, 1993; Duh, 2004; Selaković, 2015).

За све инструменте кандидат је добио сагласност аутора.

Узорак истраживања

Истраживање је реализовано на узорку од 98 ученика шестог разреда из Основне школе „Јован Јовановић Змај“ из Требиња, од чега је 47 ученика експерименталне и 51 ученика контролне групе. Добијена је сагласност Министарства просвјете и културе Републике Српске за провођење експерименталног програма једно полугодиште у два разреда школске 2018/2019. године, од почетка септембра 2018. до краја децембра 2018. године. Популација се односи на све ученике шестог разреда који имају 11 и 12 година и похађају друго полугодиште тог разреда.

Статистичка обрада података

Урађена је дескриптивна статистика, узорак је приказан на основу фреквенција и процената. Дескриптивни статистички поступци коришћени су ради описа узорка истраживања (мјере централне тенденције и распршења, као и закривљености дистрибуције скорова).

У циљу испитивања разлика аритметичких средина контролне и експерименталне групе примијењен је t-тест за независне узорке. За утврђивање разлика, поређење просјечних резултата група кориштена је једнофакторска анализа варијансе (АНОВА) за независне узорке, те непараметријска замјена Мен-Витнијев тест.

Униваријатна анализа коваријансе (АНКОВА) кориштена је за процјену групних разлика, након уклањања утицаја коваријата.

- 1) Објаснити материјал који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир за избор материјала;
- 2) Дати кратак увид у примијењени метод истраживања при чему је важно оцијенити сљедеће:
 1. Да ли су примијењене методе истраживања адекватне, довољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетским нивоима;
 2. Да ли је дошло до промјене у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе, ако јесте зашто;
 3. Да ли испитивани параметри дају довољно елемената или је требало испитивати још неке, за поуздано истраживање;
 4. Да ли је статистичка обрада података адекватна.

VI РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Хипотеза која се односила на то да неће постојати разлике између контролне и експерименталне групе у нивоу когнитивних и естетских постигнућа у настави ликовне културе, у иницијалном мјерењу је и потврђена. На основу свих мјера у

иницијалном мјерењу закључено је да су контролна и експериментална група узједначене у нивоу ликовне креативности, ликовне апрецијације (перцепције и рецепције) те ликовно-креативно-обликовног развоја, што значи да су групе узједначене према когнитивним и естетским способностима, те да је било оправдано увести експериментални програм којим би се могао пратити напредак експерименталне групе. Кренуло се од претпоставке да ће експериментални програм који се уводи у наставу ликовне културе у шестом разреду утицати на развој ликовних способности, креативно-апрецијативно-когнитивних и ликовно-обликовно-естетских.

Испитаници експерименталне групе постигли су значајно боље резултате у свим аспектима којима су мјерена когнитивна и естетска постигнућа ученика, у односу на контролну групу, након увођења експерименталног програма. Аспекти којима су мјерена когнитивна и естетска постигнућа у настави ликовне културе обухватили су сљедеће факторе: редефиниција, оригиналност, елаборација, осјетљивост за ликовне проблеме, флексибилност, флуентност, перцепцију и рецепцију (ликовна апрецијација), те оптичко-тематски развој, ниво ликовног укуса, обликовно искуство и ликовна техника, ликовна индивидуалност и општи ликовни ниво.

Показало се да је експериментална група постигла статистички значајно боље резултате на свим аспектима којима су мјерена когнитивна и естетска постигнућа ученика:

а) тестом ЛВ1 – флексибилност, флуентност, оригиналност, редефиниција, осјетљивост за ликовне проблеме, елаборација-сумационо ($F=109,93$, $p=0,00$); ликовна рецепција ($F=8,01$, $p=0,00$); ликовна перцепција ($F=3,76$, $p=0,05$);

б) тестом ЛВ2 – редефиниција ($F=81,36$, $p=0,00$); оригиналност ($F=110,41$, $p=0,00$); елаборација ($F=51,27$, $p=0,00$); осјетљивост за ликовне проблеме ($F=89,96$, $p=0,00$); флексибилност ($F=157,15$, $p=0,00$); флуентност ($F=97,72$, $p=0,00$).

Такође, требало је испитати утицај визуелних, аудитивних и вербалних подстицаја на укупан ликовно-креативни и обликовни развој ученика шестог разреда. Очекивано је било да се сви фактори креативности развијају истим темпом. Укупан резултат нивоа ликовно-креативног развоја ученика добијен је сумом свих фактора чији је ниво развијености мјерен појединачно: редефиниција, оригиналност, елаборација, осјетљивост за ликовне проблеме, флексибилност и флуентност. Праћени су резултати и на појединачним аспектима ликовно-обликовног развоја: обликовни развој, оптичко-тематски развој, ниво ликовног укуса, обликовно искуство и ликовна техника, ликовна индивидуалност и општи ликовни ниво, а затим укупни резултат.

Експериментална група постигла је статистички значајно боље резултате у погледу сљедећих аспеката: укупан ниво ликовно-креативног развоја ($F=133,82$, $p=0,00$), ликовно-обликовни развој ($F=106,91$, $p=0,00$), ниво оптичко-тематског развоја ($F=112,00$, $p=0,00$), ниво ликовног укуса ($F=90,50$, $p=0,00$), ниво обликовног искуства и ликовне технике ученика ($F=116,17$, $p=0,00$), ниво ликовне индивидуалности ученика ($F=141,88$, $p=0,00$), општи ликовни ниво ($F=95,07$, $p=0,00$), укупан ниво ликовно-обликовног развоја ученика ($F=131,70$, $p=0,00$).

Резултати указују и на то да не постоје статистички значајне разлике између дјечака и дјевојчица у погледу когнитивних и естетских постигнућа, односно постигнутих резултата на свим тестовима којима су мјерена когнитивна и естетска постигнућа ученика, на основу ликовно-креативно-обликовног развоја: општа ликовна креативност ($F=0,54$, $p=0,46$), ликовна перцепција ($F=0,17$, $p=0,68$), ликовна рецепција ($F=1,69$, $p=0,20$), ликовно-креативни развој ($F=0,03$, $p=0,86$) и ликовно-обликовни развој ($F=0,05$, $p=0,82$), редефиниција ($F=0,05$, $p=0,82$), оригиналност ($F=0,09$, $p=0,77$), елаборација ($F=0,01$, $p=0,96$), осјетљивост за ликовни проблем

($F=0,01$, $p=0,96$), флексибилност ($F=0,01$, $p=0,96$) и флуентност ($F=0,54$, $p=0,46$), обликовни развој ($F=0,06$, $p=0,81$), оптичко-тематски развој ($F=0,33$, $p=0,57$), ниво ликовног укуса ($F=0,32$, $p=0,57$), обликовно искуство и ликовна техника ($F=0,03$, $p=0,87$), индивидуалност ($F=0,01$, $p=0,96$) и општи ликовни ниво ($F=0,11$, $p=0,74$).

Сумирајући резултате, закључило се да су све хипотезе потврђене. Уведени експериментални програм у настави ликовне културе утицао је на когнитивна и естетска постигнућа ученика, операционализована постигнућем на тестовима који мјере ликовно-креативно-обликовне способности, које се повезују са естетским и когнитивним постигнућем.

У цјелини гледано, резултати истраживања су систематично, јасно, вјеродостојно и методолошки објективно и прецизно изложени, аргументовано интерпретирани, те упоређени са резултатима других теоријски проучаваних и претходних емпиријских истраживања. У излагању и тумачењу резултата кандидат се руководио проблемом истраживања и постављеним хипотезама истраживања.

Стечена искуства у планирању, извођењу и евалуацији експерименталног програма, те резултати до којих је кандидат дошао указују на значај примјене одређених интервенција у смислу осмишљавања и примјене програма усмјерених на подстицање развоја одређених способности у настави ликовне културе. Дисертација представља оригиналан допринос науци, првенствено због теоријског и практичног значаја истраживачких питања на које одговара. Научни допринос огледа се у приступу истраживања који је осмишљен као квази-експериментални са паралелним групама. Посебно је значајно што нису рађена сродна истраживања на узрасту од 11 и 12 година. Практични допринос резултата огледа се у томе што би стручњацима из праксе, ови резултати могли бити од помоћи да схвате тешкоће са којима се сусрећу ученици у настави ликовне културе. Вриједност овако осмишљеног истраживања огледа се у експерименталној провјери програма у методици наставе ликовне културе, али и методици васпитно-образовног рада уопште.

Приједлог за будућа истраживања која кандидат наводи је да се обухвати већи број чулних модалитета, као што је на примјер тактилни и мирисни. Корисна би била и компаративна анализа когнитивних и естетских постигнућа ученика у настави ликовне културе различитих васпитно-образовних система (различитих држава), прије и након увођења експерименталног програма. Сличан програм би могао да се осмисли и у оквиру предмета који су сродни, као што су музичка култура, српски језик. Препорука за будућа истраживања би могла бити и наставак праћења успјеха дјете која су била обухваћена узорком истраживања (лонгитудинална студија). Водећи се теоријом Виготског о подстицању одређених способности у зони наредног развоја, могао би се осмислити програм сличан овом, којим би се пратило напредовање ученика у области когнитивних и естетских постигнућа.

- 1) Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао;
- 2) Оцијенити да ли су добијени резултати јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући са резултатима других аутора и да ли је кандидат при томе испољавао довољно критичности;
- 3) Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдити или назирати.

VII ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Докторска дисертација мр Марка Попадића под насловом *Утицај вербалних, аудитивних и визуелних подстицаја на когнитивна и естетска постигнућа у настави ликовне културе* је научно дјело у којем се експериментално прати могућност подстицања когнитивних и естетских постигнућа посебно осмишљеним програмом који се базирао на вербалне, аудитивне и визуелне подстицаје у наставни ликовне културе, у шестом разреду основне школе. Успјешно је теоријски утемељен, научно-методолошки конципиран, дидактичко-методички операционализован квази-експеримент са паралелним групама. Овај рад пружа одређене педагошке импликације, те има и апликативну вриједност. Налази и закључци које кандидат износи у дисертацији представљају анализу теорије и праксе и синтезу добијених налаза на основу обимне истраживачке грађе. На основу добијених налаза кандидат је указао на ефекте утицаја вербалних, аудитивних и визуелних подстицаја на когнитивна и естетска постигнућа ученика у настави ликовне културе, чиме су отворене могућности за имплементацију ових резултата у актуелној наставној пракси, а значајан је и допринос продубљивању научних сазнања методике наставе ликовне културе.

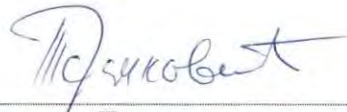
Приједлог Комисије за оцјену докторске дисертације је да се докторска дисертација под називом *Утицај вербалних, аудитивних и визуелних подстицаја на когнитивна и естетска постигнућа у настави ликовне културе* прихвати и кандидату мр Марку Попадићу, који испуњава услове за одбрану урађене докторске дисертације, одобри одбрана докторске тезе.

- 1) Навести најзначајније чињенице што тези даје научну вриједност, ако исте постоје дати позитивну вриједност самој тези;
- 2) На основу укупне оцјене дисертације комисија предлаже:
 - да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана,
 - да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни или измијени) или
 - да се докторска дисертација одбија.

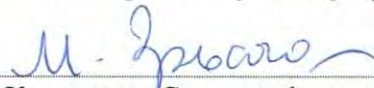
ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Датум: 23.03.2021.

1. Проф. др Тања Станковић-Јанковић, редовни професор за ужу научну област Методика васпитно-образовног рада Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, предсједник;
члан.

2. Доц. др Мирослав Дрљача, доцент за ужу научну област Методика разредне наставе Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, члан;

3. Доц. др Кристинка Селаковић, доцент за ужу научну област Методика наставе ликовне културе Педагошког факултета у Ужицу Универзитета у Крагујевцу, члан

